

	Strana
PŘEDMLUVA	3
1. BEZPEČNOST PRÁCE V OBLASTI CHEMIE POLYMERŮ	4
1.1 Obecné zásady bezpečnosti práce	4
1.2 Specifická nebezpečí spojená s prováděním polyreakcí	4
1.2.1 Práce s hořlavými kapalinami	4
1.2.2 Sušení rozpouštědel, jejich likvidace a likvidace alkalických kovů	6
1.2.3 Destilace	6
1.2.4 Práce v inertním prostředí	7
1.2.5 Nízké teploty	8
1.2.6 Použití peroxidů	8
1.3 Toxické vlastnosti používaných látek	9
1.3.1 Toxické vlastnosti anorganických látek	9
1.3.2 Toxické vlastnosti organických sloučenin	10
1.3.3 Toxické vlastnosti surovin a produktů polyreakcí	10
1.4 Rizika při provádění polyreakcí a zpracování produktů	12
1.5 Prostředky kolektivní a individuální ochrany práce v laboratoři	13
1.6 První pomoc při nehodách	14
2. LABORATORNÍ TECHNIKA	16
2.1 Práce se zábrusy	16
2.2 Laboratorní sklo	17
2.3 Operace v laboratoři	19
2.3.1 Míchání	19
2.3.2 Zahřívání	20
2.3.3 Chlazení	22
2.3.3.1 Chlazení par	22
2.3.3.2 Chlazení kapalin a pevných látek	22
2.4 Destilace	24
2.4.1 Prostá destilace	24
2.4.2 Frakční destilace	25
2.4.3 Vakuová destilace	26
2.4.3.1 Aparatura pro destilaci za vakua	27
2.4.3.2 Bezpečnostní opatření	28
2.4.4 Azeotropická destilace	28
2.5 Sušení	28
2.5.1 Sušicí činidla	28
2.5.1.1 Látky tvořící hydráty	28
2.5.1.2 Látky vázající vodu chemickou reakcí	29
2.5.1.3 Látky poutající vodu adsorpcí	29
2.5.2 Sušení plynů	30
2.5.3 Sušení kapalin	30
2.5.4 Sušení pevných látek	31
2.6 Čištění laboratorního skla	31
3. SUROVINY	33
3.1 Obecné požadavky	33
3.2 Vinylové monomery	33
3.2.1 Styren	33
3.2.1.1 Čištění styrenu	34
3.2.2 Akrylové monomery	34
3.2.2.1 Kyselina akrylová a akryláty	34
3.2.2.2 Kyselina methakrylová a methakryláty	35
3.2.2.3 Čištění akrylových monomerů	35
3.2.2.4 Akrylonitril	36
3.2.2.4.1 Čištění akrylonitrilu	36

3.2.3	Vinylacetát	36
3.2.3.1	Čištění vinylacetátu	36
3.3	Skladování dezinhibovaných monomerů	37
3.4	Heterokondenzační monomery	37
3.4.1	Maleinanhydrid	37
3.4.2	Ftalanhydrid	37
3.4.3	Ethylenglykol	38
3.4.4	Propylenglykol	38
3.4.5	Glycerol	38
3.4.6	Pentaerythritol	38
3.4.7	Formaldehyd	39
3.4.8	Fenol	39
3.4.9	Močovina	39
3.4.10	Melamin	39
3.4.11	Bisfenol A	40
3.4.12	Epichlorhydrin	40
3.4.13	Rostlinné oleje	40
3.5	Úprava rozpouštědel	40
3.6	Iniciátory radikálových polymerací	41
3.6.1	Skladování a čištění iniciátorů	42
3.7	Fyzikální vlastnosti surovin	42
4.	ANALYTIKA A ZKOUŠENÍ	45
4.1	Číselné metody	45
4.1.1	Číselné roztoky a stanovení faktorů	45
4.1.1.1	0,1 M KOH alkoholický	45
4.1.1.2	0,1 M HCl	45
4.1.1.3	0,1 M KOH	45
4.1.1.4	0,1 M HClO ₄ v ledové kyselině octové	46
4.1.1.5	0,1 M HBr v 2-propanolu	46
4.1.1.6	0,1 M Na ₂ S ₂ O ₃	46
4.1.1.7	0,05 M J ₂	47
4.1.1.8	0,1 M AgNO ₃	47
4.1.1.9	0,05 M komplexon III	47
4.1.2	Indikátory	47
4.1.3	Jednotlivé analytické metody	48
4.1.3.1	Číslo kyselosti	48
4.1.3.1.1	Stanovení dílčího čísla kyselosti	48
4.1.3.1.2	Stanovení celkového čísla kyselosti	48
4.1.3.2	Číslo hydroxylové	48
4.1.3.3	Číslo acetylové	49
4.1.3.4	Číslo zmydelnění	49
4.1.3.5	Číslo esterové	49
4.1.3.6	Číslo jodové	49
4.1.3.6.1	Hamušova metoda	50
4.1.3.6.2	Wijsova metoda	50
4.1.3.7	Stanovení aktivního kyslíku	50
4.1.3.8	Stanovení obsahu kobaltu	51
4.1.3.9	Stanovení aminového čísla	51
4.1.3.10	Stanovení obsahu epoxidových skupin	52
4.1.3.10.1	Stanovení podle Jaye	52
4.1.3.10.2	Stanovení bromovodíkem v 2-propanolu	52
4.1.3.10.3	Výpočet dávky tvrdidla	53
4.1.3.11	Stanovení obsahu organicky vázaného chloru	53
4.2	Fyzikální metody	53
4.2.1	Stanovení viskozity a tokových vlastností polymerů	53

4.1.1.1	Kapilární Ubbelohdeho viskozimetr	53
4.2.1.2	Höpplerův rheoviskozimetr	54
4.2.1.3	Výtlačný plastometr M 201	55
4.2.1.4	Rotační viskozimetr Rheotest	59
4.2.2	Měření konzistence	60
4.2.3	Stanovení molekulové hmotnosti	61
4.2.3.1	Viskozimetrie	61
4.2.3.2	Osmometrie	63
4.2.3.2.1	Membránový osmometr	63
4.2.3.2.2	Parní osmometr	63
4.2.3.3	Metoda koncových skupin	64
4.2.4	Sušina	65
4.2.5	Bod měknutí a bod tání	65
4.2.5.1	Metoda Krämer-Sarnow-Nagelova	66
4.2.5.2	Metoda kroužek-kulička	66
4.2.5.3	Bod tání v přístroji Boetius	66
4.2.6	Stanovení mísitelnosti polyesterů se styrenem	67
4.2.7	Vytvrzovací charakteristiky	67
4.2.7.1	Stanovení reaktivity nenasyčených polyesterových pryskyřic	67
4.2.7.2	Stanovení doby zgelování nenasyčených polyesterových pryskyřic	68
4.2.7.3	Stanovení vzestupu teploty epoxidových pryskyřic	68
4.3	Mechanické vlastnosti	68
4.3.1	Příprava zkušebních těles	68
4.3.2	Mechanické zkoušky	69
4.3.2.1	Zkouška tahem	69
4.3.2.2	Zkouška ohybem	70
4.3.2.3	Zkouška tlakem	70
4.3.2.4	Stanovení modulu pružnosti	71
4.3.2.5	Rázová houževnatost	72
4.3.2.5.1	Metoda Charpy	72
4.3.2.5.2	Metoda Dynstat	73
4.3.2.6	Tvrdość podle Brinella	73
4.3.2.7	Tvarová stálost za tepla podle Martense	74
4.3.2.8	Odolnost za tepla podle Vicata	74
4.3.2.9	Teplota průhybu při zatížení dle ISO 75	74
4.3.2.10	Nasákavost ve vodě	75
4.3.2.11	Relativní hořlavost plastů	75
4.4	Nátěrové hmoty	76
4.4.1	Formulace nátěrových hmot	76
4.4.2	Laboratorní příprava nátěrových hmot	77
4.4.2.1	Laboratorní dispergační zařízení	77
4.4.2.1.1	Vibrační mlyn (Red Devil)	77
4.4.2.1.2	Disolver (Dispermat)	78
4.4.2.1.3	Attritor	78
4.4.3	Hodnocení nátěrových hmot	78
4.4.3.1	Zkoušení nátěrových hmot v tekutém stavu	78
4.4.3.1.1	Barva transparentních laků a pojidel	78
4.4.3.1.2	Hustota	79
4.4.3.1.3	Bod vzplanutí nátěrových hmot	79
4.4.3.2	Zhotovování zkušebních nátěrů	79
4.4.3.2.1	Podkladový materiál	79
4.4.3.2.2	Zhotovování nátěrů nanášením pravítkem	79
4.4.3.3	Zasychání	80

	Strana
4.4.3.4 Optické vlastnosti	80
4.4.3.4.1 Vzhled nátěru	80
4.4.3.4.2 Lesk	81
4.4.3.5 Technologické vlastnosti nátěru	81
4.4.3.5.1 Tloušťka nátěru	81
4.4.3.5.2 Tvrdost nátěru	81
4.4.3.5.3 Přílnavost	82
4.4.3.5.4 Odolnost nátěru při ohybu přes trn	82
4.4.3.5.5 Odolnost hloubením v Erichsenově přístroji	82
4.4.3.5.6 Odolnost úderem	82
4.4.3.6 Korozní odolnost	82
4.4.3.6.1 Odolnost při trvalém ponoření	82
4.4.3.6.2 Zkouška pod kloboučky podle Rožana	82
4.4.3.6.3 Kondenzační komora	83
4.4.3.7 Hořnocení disperzí	83
4.4.3.7.1 Stanovení pH	83
4.4.3.7.2 Stanovení mechanické stability	83
4.4.3.7.3 Stanovení obsahu koagulátu	83
4.4.3.7.4 Stanovení pěnivosti	83
4.4.3.7.5 Stanovení minimální filmotvorné teploty	84
4.4.3.7.6 Stanovení lepivosti filmu	84
4.4.3.7.7 Stanovení odolnosti disperze vůči elektrolytům	84
5. PRACOVNÍ ŘÁD V LABORATORII POLYMERŮ	85
6. LABORATORNÍ ÚLOHY	86
6.1 Makromolekulární chemie	86
6.1.1 Identifikace polymerů jednoduchými metodami	86
6.1.2 Radikálová polymerace	91
6.1.2.1 Termicky iniciovaná bloková polymerace styrenu	94
6.1.2.2 Vliv koncentrace iniciátoru na rychlost polymerace a velikost polymeračního stupně	94
6.1.2.3 Vliv koncentrace monomeru na rychlost polymerace a velikost polymeračního stupně	95
6.1.2.4 Vliv koncentrace regulátoru na molekulovou hmotnost polymethylmethakrylátu	96
6.1.2.5 Vliv koncentrace redox iniciátoru na rychlost polymerace a velikost polymeračního stupně	97
6.1.3 Dilatometrické sledování průběhu polymerace	98
6.1.4 Stanovení kopolymeračních parametrů	98
6.2 Technologie polymerace	101
6.2.1 Bloková polymerace	101
6.2.1.1 Polymerace v horkovzdušné sušárně	102
6.2.1.2 Polymerace v temperované vodní lázni	102
6.2.2 Suspenzní polymerace	103
6.2.2.1 Suspenzní polystyren	103
6.2.2.2 Suspenzní polyvinylacetát	104
6.2.3 Polymerace v roztoku	104
6.2.3.1 Roztoková kopolymerace	105
6.2.3.2 Roztoková srážecí kopolymerace	105
6.2.4 Emulzní polymerace	105
6.3 Technologie polykondenzace	107
6.3.1 Fenolické pryskyřice (Fenoplasty)	107
6.3.1.1 Příprava rezolu	108
6.3.1.2 Příprava novolaku	108

6.3.2	Močovino a melaminoformaldehydové pryskyřice (Aminoplasty)	109
6.3.2.1	Příprava močovinoformaldehydové pryskyřice	110
6.3.2.2	Příprava melaminoformaldehydové pryskyřice modifikované butanolem	110
6.3.3	Příprava alkydové pryskyřice	111
6.3.4	Příprava nenasyceného polyesteru. Kinetika polykondenzace	112
6.4	Technologie polyadice	114
6.4.1	Epoxidové pryskyřice	114
6.4.1.1	Příprava nízkomolekulární epoxidové pryskyřice	116
6.4.1.2	Příprava středněmolekulární epoxidové pryskyřice, tzv. "redukci"	117
6.4.2	Příprava aduktivního tvrdidla pro epoxidové nátěrové hmoty	117
6.4.3	Příprava nenasyceného polyesteru polyadice	118
6.5	Polymeranalogické reakce	119
6.5.1	Příprava katexu sulfonací novolaku	119
6.5.2	Příprava polyvinylalkoholu	120
6.5.3	Příprava triacetátu celulosy	121
6.5.4	Příprava polykarboxykyseliny	122
6.5.5	Příprava polyvinylbutyralu	122
7.	INDIVIDUÁLNÍ DOKUMENTACE	124
7.1	Laboratorní deník	124
7.2	Protokol	124
8.	LITERATURA	125